

– №1. – С.298–309.

17. Політична корупція перехідної доби / За ред. С. Коткіна, А. Шайо. Пер. з англ. – К.: “K.I.S.”, 2004. – 440 с.

18. Роуз–Екерман С. Корупція та урядування. Причини, наслідки та зміни / С. Роуз–Екерман. Пер. з англ. С. Кокізюк, Р. Ткачук. – К.: “K.I.S.”, 2004. – 296 с.

19. Руденко О. Арестовать нельзя брать / О. Руденко, Л. Лис // Бизнес. – 2014. – №48 (1139) 1 декабря. – С.8–11.

20. Руденко О. Демарш антикоррупционеров / О. Руденко, Л. Лис // Бизнес. – 2014. – №48 (1139) 1 декабря. – С.12–14.

21. Саливон С. Офшоры с “удобствами” / С. Саливон // Бизнес. – 2014. – №48 (1139) 1 декабря. – С.20–22.

22. Стародубцев А. Справедливость выбора победителя на госторгах лучше оценят его конкуренты / А. Стародубцев // Бизнес. – 2014. – №48 (1139) 1 декабря. – С.25–27.

23. Циганов В. Загроза політичної корупції у демократичних політичних режимах / В. Циганов // Стратегічні пріоритети. – 2012. – №4 (25). – С.63–66.

24. Юрченко К. Як збити попит на корупцію? Антикорупційні рецепти від бізнесу / К. Юрченко // Юридичний вісник України. – 2014. – №28 (993) 12–18 липня. – С.7.

References

1. Bilenchuk P. Gromadske suspilstvo vs korupciya / P. Bilenchuk // Urydychnyy visnyk Ukrainy. – 2014. – №48 (1013) 29 lystopada – 5 grudnya. – S.15.

2. Bilinska L. Korupciya yak socialne, psychologichne i moralne yavyshe/ L. Bilinska // Naukovyy visnyk Mizhnarodnogo humanitarnogo universytetu. Ser.: Urysprudenciya. – 2013. – №6–1. – T.1. – S.138–141.

3. Valuyshko I. Socialni chynky protydii corrupcii v Ukraini / I. Valuyshko // Stratygichni priorytety. – 2013. – №2 (27). – S.69–73.

4. Voyitovych Uy. Korupciya ay socialne yavyshe / Uy. Voyitovych // Actualni problemy urydychnoi nauky: Zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovoï konferencii “Odynadcyti osinni urydychni chytannya” (Hmelnyckyy, 23–24 lystopada 2012): v 4 ch. – Hmelnyckyy: Hmelnyckyy universytet upravlinny ta prava, 2012. – Ch.3. – S.41–42.

5. Gvozdeckyy V. Zmist ta sutnist corrupcii u suchasnomu sviti / V. Gvozdeckyy // Universytetski naukovy zapysky (Chasopys Hmelnyckogo universytetu upravlinny ta prava). – 2011. – №1 (37). – S.234–239.

6. Kisil R.–V. Osoblyvosti zapobigannay ta protydii corrupcii v osnovnyh tyпах politychnykh rezhyimiv / R.–V. Kisil // Universytetski naukovy zapysky (Chasopys Hmelnyckogo universytetu upravlinny ta prava). – 2013. – №4 (48). – S.438–445.

7. Kononenko K. Korupciya v osvitrviy galuzi: zagrozy stratygichnomu rozvytku / K. Kononenko, T. Chernenko // Stratygichni priorytety. – 2014. – №1 (30). – S.123–128.

8. Korupciyni diaynnay: zspytannya ta vidpovidi. Informaciyno–metodychnyy material / [M. Voity, M. Dzuybak]. – Hmelnyckyy: PP Melnyk A. A., 2013. – 171 s.

9. Kotnyuk Uy. Habar chy zlovzhyvannya? / Uy. Kotnyuk // Urydychnyy visnyk Ukrainy. – 2014. – №48 (1013) 29 lystopada – 5 grudnya. – S.11.

10. Kotnyuk Uy. Shahrαι grauyt na sudovo–korupciynomu poli / Uy. Kotnyuk // Urydychnyy visnyk Ukrainy. – 2014. – №46 (1011) 15–21 lystopada. – S.14.

11. Kohan G. Yavyshe politychnoi corrupcii: teoretyko–metodologichnyy analiz: monografiya / G. Kohan. – K.: NISD, 2013. – 232 s.

12. Krapyvenko D. Bunt u votchyni / D. Krapyvenko // Ukrainskyiy tyzhden. – 2014. – №50 (370) 12–18 grudnya. – S.4–5.

13. Kuzmenko V. Antykorupciya. Nove zakonodavstvo: cho zasvidchyla realna praktyka / V. Kuzmenko, V. Russkov // Urydychnyy visnyk Ukrainy. – 2014. – №29–30 (994–995) 11 lypnya – 2 serpnya. – S.14–15.

14. Macokin A. Vid abstrakcii do konkretyky. Antykorupciyna strategiya uryadu i Prezydenta / A. Macokin // Derzhsluzhbovec. – 2014. – №10 (zhovten). – S.23–27.

15. Miler V. Zvycheva korupciya? Gromadyany ta uryad u postkomunistychniyy Evropi / V. Miler, O. Gredeland, T. Koshechkina / Per. z angl. – K.: “K.I.S.”, 2004. – 328 s.

16. Nevmerghyckyy E. Korupciya v Ukraine: problemy posylennay protydii / E. Nevmerghyckyy // Pravo Ukrainy. – 2014. – №1. – S.298–309.

17. Politychna korupciya perihidnoi doby / Za red. S. Kotkina, A. Shayio. Per. z angl. – K.: “K.I.S.”, 2004. – 440 s.

18. Rouz–Ekerman S. Korupciya ta uryaduvannya. Prychyny,

naslidky ta zminy / S. Rouz–Ekerman. Per. z angl. S. Kokizyuk, R. Tkachuk. – K.: “K.I.S.”, 2004. – 296 s.

19. Rudenko O. Arestovat nelyza braty / O. Rudenko, L. Lys // Biznes. – 2014. – №48 (1139) 1 dekabrya. – S.8–11.

20. Rudenko O. Demarsh antikorpucionerov / O. Rudenko, L. Lys // Biznes. – 2014. – №48 (1139) 1 dekabrya. – S.12–14.

21. Salivon S. Ofshory s “udobstvami” / S. Salivon // Biznes. – 2014. – №48 (1139) 1 dekabrya. – S.20–22.

22. Starodubcev A. Spravedlivosty vybora pobeditelya na gostorghah luchshe ocenyat ego konkurenty / A. Starodubcev // Biznes. – 2014. – №48 (1139) 1 dekabrya. – S.25–27.

23. Cyganov V. Zagroza politychnoi corrupcii u demokratychnykh politychnykh rezhyimah / V. Cyganov // Stratygichni priorytety. – 2012. – №4 (25). – S.63–66.

24. Uyrchenko K. Yak zbyty popyt na korupciyu? Antykorupciyni recepty vid biznesu / K. Uyrchenko // Urydychnyy visnyk Ukrainy. – 2014. – №28 (993) 12–18 lypnya. – S.7.

Krasnoseletskiy D. P., PhD in history, associate professor Khmelnytsky humanitarian and pedagogical academy (Ukraine, Khmelnytsky), GOLDEN_24@ukr.net

Corruption as factor of folk dissatisfaction of modern Ukraine

In the article the question of genesis, modern state of anticorruption actions, their achievements, prospects and warning is reflected under act of public. The scientific article is built with the use of methods of design, induction and deduction, conflict–discursive analysis sources of that are in dialectical method. A theme of corruption is one of peracute problems of modern society of Ukraine. New nation of citizens, that appeared in 2014, is conscious the power and rights. Enormous spiritual force of Maidan is capable and aims to transform the post–soviet system, decreasing a level to the corruption in a country.

The public organs of power must show real initiativeness in a fight against a corruption. It can bring down the degree of tension in relations between new society and power that limit aims to change independently. In the conditions of the state must operate not simply how will think fit, it must be under permanent control of civil society. The question of social consequences of corruption in modern society and basic directions of counteraction to this negative phenomenon are expounded.

Keywords: corruption, anticorruption actions, power, officials, public, folk dissatisfaction, public moral, Ukraine.

Красноселецкий Д. П., кандидат исторических наук, доцент кафедры общественных дисциплин, Хмельницкая гуманитарно–педагогическая академия (Украина, Хмельницкий), GOLDEN_24@ukr.net

Коррупция как фактор народного недовольства современной Украины

Отражен вопрос генезиса, современного состояния антикоррупционных действий, их достижений, перспектив и предостережений под воздействием общественности. Научная статья построена с использованием методов моделирования, индукции и дедукции, конфликтно–дискурсивного анализа, истоки которого находятся в диалектическом методе. Тема коррупции является одной из острейших проблем современного общества Украины. Новая нация граждан, которая появилась в 2014 г., сознательна своей власти и прав. Озорная духовная сила Майдана способна и стремится трансформировать постсоветскую систему, уменьшив уровень коррупции в стране.

Государственные органы власти должны продемострировать реальную инициативность в борьбе с коррупцией. Это может снизить градус напряжения в отношениях между новым обществом и властью, которая ограничено стремится изменить самостоятельно. Конституционно, что государство должно действовать не просто так, как ему заблагорассудится, оно должно находиться под постоянным контролем гражданского общества. Изложен вопрос социальных последствий коррупции в современном обществе и основные направления противодействия этому негативному явлению.

Ключевые слова: коррупция, антикоррупционные действия, власть, чиновники, гражданство, народная неудовлетворенность, общественная мораль, Украина.

* * *

УДК 342.8:321.64(477.54)

Редька С. І.
(Україна, Харків), redka5555@gmail.com

ВИБОРИ В РАДИ ХАРКІВЩИНИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ТОТАЛІТАРНОГО РЕЖИМУ

Стаття написана на матеріалах харківського регіону. У ній показано як відразу після революції комуністична партія контролювала всі етапи виборчого процесу в ради, практично відсторонивши від участі в них усіх, хто міг скласти їм конкуренцію. Відсторонення проходило неправовими, недемократичними методами, часто використовувався тиск на суперників. Це сприяло тому що

Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”

ради стали слухняним інструментом у руках партії. Комуністична партія, витиснувши з рад своїх конкурентів стала монополюю визначати державну політику.

Ключові слова: ради, вибори, харківський регіон, контроль.

У сучасному світі вибори являють собою серцевину демократичного процесу. Особливо значущий зв'язок між виборчим правом і державним ладом для країн, що переходять від тоталітаризму до демократії. У політичній культурі посткомуністичних суспільств зберігаються ще багато тоталітарних нащарувань. Тому актуальним є вивчення виборчого процесу в період формування тоталітаризму, щоб створити ефективну виборчу систему в сучасній Україні.

Проблемі виборів у ради в радянській історіографії присвячена велика кількість робіт. В яких вибори розглядаються як процес яким керувала комуністична партія. Втручання партії у вибори, позбавлення значної кількості виборців виборчих прав, порушення виборчого законодавства розглядалося в той період як вищий прояв демократизму. Характерною рисою робіт цього періоду є те, що фактичні дані використовуються вибірково для демонстрації тих чи інших досягнень, підтвердження правильності обраного шляху, тому часто факти які вважалися неприйнятним замовчувалися, або називалися сумнівним. Через це використання цих праць вимагає критичного ставлення до них.

Після перемоги більшовиків у Громадянській війні розпочалися вибори в місцеві ради. Тимчасове положення про організацію робочо-селянської влади на місцях, детально не описувало цей процес, а носило в цілому загальний характер. Тому ради на місцях на той час мали право доповнювати, або змінювати існуюче законодавство [8, с. 10]. Або навіть іноді повітові органи влади проводили вибори на основі інструкцій вироблених ними довільно, без відносно до досвіду який був, та існуючих урядових положень [4, с. 51]. Законодавство про вибори повинно мати певну стабільність та незалежність від влади. Влада не повинна пристосовувати його у своїх інтересах у залежності від зміни ситуації. Сам процес виборів також повинен бути незалежним від втручання влади. Але навіть такий аспект передвиборчої компанії, як термін виборів, визначався партійними комітетами. У протоколі пленарного засідання Харківського губпаркому за березень 1920 року написано: "Про час виборів у повітові ради та призначення губкомісій. Доручено відділу управління видавати мандати по наявним виборчим спискам, указувати строки виборів та представляти на розгляд у губпарком" [9, ф. 1, оп. 1, спр. 41, арк. 10]. Терміни могли бути перенесені, якщо парткоми не були готові до виборів. У протоколі № засідання бюро Харківського губпаркому від 16 лютого 1920 року читаємо: "Про вибори в раду робітничих депутатів: Через затруднення та непередставлення в губпарком списків кандидатів від районів відкласти вибори на наступний понеділок 8 березня" [9, ф. 1, оп. 1, спр. 44, арк. 35]. Терміни виборів могли бути змінити, для того, щоб не допустити до виборів представників інших партій. Наприклад, у інформаційному бюлетені губвиконкому указувалося: "У Лебединському повіті 30 березня 1920 року есери намагалися зрвати повітовий з'їзд рад. При виборах у виконком висунули список від

нібито безпартійних, у результаті такої провокації вибори були відкладені до наступного дня" [9, фр. 203, оп. 1, спр. 114, арк. 5]. Якщо ситуація на виборах складалася не на користь комуністів, вони могли відкласти вибори на невизначений термін. Красномовно свідчить про це зведення Харківського окружного відділу ДПУ "Про економічне та політичне положення". "У селі Велика Данилівка зірвані вибори. Під час зборів були викрики куркулів із натовпу, що мов, не потрібні в Радах КНС, члени РКП і КСМУ. Неодноразові пропозиції виборчкому оголосити список виставлених для введення їх у Раду успіху не мали, і перевибори через становище що склалося, відкладені на невизначений термін" [9, ф. 1, оп. 1, спр. 911, арк. 45зв]. Згідно демократичним принципам вибори повинні проводитись регулярно в заздалегідь установлені строки, але більшовики призначали строки виборів так, щоб вплинути на їхній результат.

Партійні комітети впливали й на створення виборчих комісій. На III Всеукраїнському з'їзді Рад у березні 1919 року була прийнята резолюція, у якій вказувалося, що "для керівництва всіма виборами на Всеукраїнському з'їзді Рад, Рада народних комісарів створила Центральну виборчу комісію" [5, с. 51]. Був створений єдиний орган, який повинен був керувати всією виборчою кампанією. Постановою IV Всеукраїнського з'їзду Рад було визначено, що Центральну виборчу комісію призначає Президія ВУЦВК, а вона у свою чергу призначає губернських голів комісії. Формально виборчі комісії не залежали від партійних органів, але фактично призначення губернських голів і членів виборчих комісій відбувалося в губкомі. У протоколі Харківського губкому від 12 червня 1920 року вказувалося: "Центральна виборча комісія призначається під головуванням тов. Сербиченка та членів тов. Рубінштейна – завідувача агітаційного відділу та трьох представників від районів" [9, ф. 1, оп. 1, спр. 42, арк. 30]. Членами волосних виборчих комісій часто були голови волосних ревкомів, та представники від комосередку [9, фр. 90, оп. 2, спр. 2, арк. 12]. Для роботи в якості голів волосних виборчих комісій харківський губком партії направив 230 комуністів [9, фр. 203, оп. 1, спр. 428, арк. 4; там само спр. 429, арк. 1]. У виборчі комісії рекомендувалось активно включати міліцію, військово-будівельних робітників та представників військово-територіальних частин [9, фр. 203, оп. 1, спр. 419, арк. 21]. У Чугуївському повіті на допомогу виборчим комісіям було спрямовано 15 курсантів кавалерійських та піхотних курсів, у Харків – 12, у Лебединський та Сумський – 23 червоноармійці [9, фр. 203, оп. 1, спр. 429, арк. 1; там само спр. 421, арк. 14; там само спр. 431, арк. 12]. Представники опозиційних партій практично не могли потрапити у виборчі комісії тому, що в губкомі компартії визначали допускати представників інших партій у виборчу комісію чи ні [9, ф. 1, оп. 1, спр. 42, арк. 45]. На IV з'їзді Рад України в травні 1920 року вказувалося, що виборча комісія "керує своєчасним прийняттям заходів проти проникнення куркульських і контрреволюційних елементів у Ради" [5, с. 132]. Виборча комісія замість того, щоб організувати вибори та неупереджено слідкувати за тим, щоб представники різних прошарків

населення, та політичних партій мали рівні права та можливості на виборах, навпаки виконувала функцію фільтру проти неугодних елементів. Це було оформлено на законодавчому рівні.

Але якщо навіть, не зважаючи на прийняті заходи, у ради попадали неугодні елементи, то проводились перевибори. У зведенні Харківського окружного відділу ДПУ вказувалося, що “перевибори пройшли взагалі успішно, виключаючи Вовчанський район, де приходилося призначати перевиборчі збори внаслідок піднятої куркулями компанії – “Ради без комуністів” [9, ф. 1, оп. 1, спр. 911, арк. 49зв]. Про це вказується й у доповіді Харківського губкому за грудень–січень 1922 року. “В слабких районах і волостях повіту де вибрані куркулі, вибори касуються та висилаються для перевиборів члени повітпаркому та повітвиконкому” [9, ф. 1, оп. 1, спр. 379, арк. 18]. На ІІ з’їзді Рад Зміївського повіту Харківської губернії відмічалось, що “часті не чим необгрунтовані перевибори виконкомів з’їзд вважає явищем неприпустимим і тому пропонує: кожний раз, коли виникало питання про переобрання у волосні виконкоми, необхідно доводити до відома повітові виконкоми, вказавши мотиви” [1, с. 207–208].

Також парткоми впливали на процес складання списків кандидатів у депутати. Безпартійні кандидати могли потрапити в ради тільки з відома комуністичних парткомів, по визначеній ними квоті, і якщо вони стоять на платформі радянської влади [9, ф. 1, оп. 1, спр. 575, арк. 23зв]. Про це писала й газета Комуніст: “Робітники того чи іншого заводу при списочній системі голосування могли подавати голоса тільки за список який пропонувався місцевим партосередком, якщо не було іншого цілого списку, причому будь які персональні зміни в списках не допускались інструкціями” [5, №6, 9.01.1925]. Тому контроль за складанням списків із боку партійних органів був важливий. Траплялись випадки, коли списки запропоновані партією, не приймались. У звіті ГубЧК про вибори в міськраду за 5.11.1921 року указувалось: “Відношення до виборів байдуже. До списку, виставленому комосередком, віднесли вороже. Список не був прийнятий. Прийняли той, який видвинули збори” [9, ф. 1, оп. 1, спр. 549, арк. 29]. Але то було скоріше виключення. В тому ж звіті указувалось: “На багатьох зборах казали, що не знають кандидатів, яких внесли в список” [Там само арк. 59].

Важливим аспектом впливу на процес виборів було й те, що право обирати представлялось переважно не окремим громадянам, як передбачалось конституцією, а колективам підприємств, профспілкам, частинам Червоної армії. Подібна практика була направлена на безумовну перевагу комуністів у міськрадах. Те, що проведення виборів від кожного підприємства, військової частини окремо, не було демократичним уважали навіть у радянській історіографії [6, с. 129].

Згодом, коли інші партії перестали складати комуністам конкуренцію голосування поспісочно було відмінено. Але списки кандидатів продовжували складати в парткомах. В. М. Духопельников відмічав, починаючи з виборчої кампанії осені 1922 року в практику роботи партійних організацій застосовується система попереднього підбору кандидатів для обрання членами волвиконкомів та голів сільрад. Запропоновані

кандидати погоджувались з повітовими комітетами компартії [2, с. 35]. Про це говорилося й у протоколі засідання бюро ХОПК від 27.02.1925 року [9, ф. 5, оп. 1, спр. 3, арк. 71]. Партійні органи регулювали, щоб у списках були пропорційно представлені жінки, молодь, безпартійні, представники різних національностей, робітники й селяни. У пропозиціях оргнаради окрпарткому по перевиборам міськради записано: “необхідно, щоб у числі що обираються було не менш 40% безпартійних, і були досить залучені жінки й молодь” [9, ф. 5, оп. 1, спр. 11, арк. 24]. Пропорційне представництво всіх прошарків населення в радах створювало ілюзію їхньої демократичності, що всі представники народу приймають участь в управлінні державою. У ради потрапляли не кращі фахівці які розумілися на державному управлінні в результаті конкуренції з іншими фахівцями, а попадали представники різних прошарків населення, по волі партійних функціонерів, по анкетним даним за принципом політичної лояльності та особистої відданості.

Також складався список так званих “центральных кандидатур” для проведення в міськраду. В пропозиціях оргнаради окрпарткому по перевиборам міськради читаємо: “Не пізніше 10 лютого повинні бути намічені центральні окружні працівники, які повинні бути проведені в Раду й по яким виборчим дільницям” [9, ф. 5, оп. 1, спр. 11, арк. 24]. Розподіляли й вищих керівників: “Центральний список до міськради затвердити в такому складі...” (Дається список з 27 прізвищ у тому числі Чубар, Косіор, Постишев, Скрипник, Якір, Затонський). Керівників середньої ланки розподіляли по районам [9, ф. 5, оп. 1, спр. 50, арк. 103].

На склад обраних рад впливали й норми представництва на виборах від окремих прошарків населення. Згідно Конституції Української СРР 1919 року норми представництва визначалися ВУЦВК. Але фактично вони вироблялися в комуністичних партійних комітетах [9, ф. 1, оп. 1, спр. 42, арк. 30]. Згідно з ними робочі мали втричі більше своїх представників у радах чим службовці та учні. У лютому 1921 року норма від робочих була 1 від 150, від службовців та учнів вузів 1 від 450, учні партшкіл прирівнювалися до робітників [9, ф. 1, оп. 1, спр. 531, арк. 13]. У червні 1921 року норми представництва почали регулювати центральні органи. Постановою ВУЦВК “Про вибори в міськраду” норми представництва змінилися. Але й вони були дискримінаційні. Від фабзавкому робочих висувався 1 делегат від 100 виборців, від радянських службовців та учнів один кандидат від 300 виборців, від жінок робочих, та безробітних один кандидат від 100 виборців [9, ф. 1, оп. 1, спр. 516, арк. 37].

Частина населення, взагалі не мала можливості приймати участь у виборах. Вони були офіційно позбавлені виборчого права. Згідно інструкції у виборах навесні 1919 року мали право приймати тільки робітники які працювали на підприємствах. Не могли приймати участь у виборах жінки робочих та червоноармійців, кустарі та інші. Не передбачалось висування безпартійних кандидатів у депутати [9, фр. 202, оп. 1, спр. 66, арк. 18–21]. У подальшому був прийнятий закон, який позбавляв виборчих прав осіб

що використовують найманий труд, тих хто живе на відсотки від капіталу, колишніх поліцейських та жандармів. Закон чітко не регламентував категорії осіб, позбавлених виборчих прав. Закладений в основу принцип використання найманої праці міг трактуватися досить широко. Часто позбавляли виборчих прав невідгодних елементів, які застосовували найманий труд лише декілька днів на рік. У таку категорію часто попадали середняки, кустарі, службовці, інтелігенти й навіть біднота. Влада суворо слідкувала за тим, щоб позбавлені виборчих прав, не приймали участі у виборах. Наказом по НКВС №462 за вересень 1922 року, на міліцію покладался обов'язок слідкувати за тим, щоб позбавлені виборчих прав не приймали участі у виборах [9, фр. 203, оп. 1, спр. 862, арк. 46]. Суворим було покарання за участь у виборах позбавлених виборчих прав – примусові роботи терміном до 2–х років. Тим кого обрали в ради загрожувала відправка в концтабір до закінчення Громадянської війни. Навіть присутність на виборчих або передвиборчих зборах, тих кого позбавили виборчих прав каралась 2,5 роками примусових робіт [9, фр. 203, оп. 1, спр. 862, арк. 121]. Крім офіційно позбавлених прав, їхній список міг розширюватись різними інструкціями та роз'ясненнями. Так у телеграмі за підписом Петровського, Шумського та Єрмоленко (замісник наркому НКВС) указувалось: “До позбавлених виборчих прав відносяться й ті хто своїми діями зганьбив себе по відношенню до Революції та Радянської влади” [9, фр. 203, оп. 1, спр. 862, арк. 121]. Також голова ВУЦВК Г. Петровський у своєму листі в 1922 році давав додаткові вказівки, що робітники приватних підприємств користуються виборчим правом, якщо вони є членами профспілок [Там само арк. 60]. Місцеві органи КПБУ за своїм розсудом могли розширювати цей список. Наприклад, за рішенням Харківського губкому у виборах не могли приймати участь особи, які не належать до профспілок [9, ф. 1, оп. 1, спр. 516, арк. 37]. У матеріалах Харківського губкому вказувалось, що в Будянській волості відбулися вибори волвиконкому, куди ввійшли всі комуністи. П'ятдесят одного громадянина було позбавлено виборчих прав. Серед них – спекулянти, злодії, торговці, бувші городові, петлюрівці [9, ф. 1, оп. 1, спр. 196, арк. 12].

Особливу увагу партійні органи приділяли видаленню з рад куркулів. Дослідник М. В. Тимошенко вказував, що “партійним та радянським органам прийшлося провести величезну роботу по очищенню радянських органів від куркулів. Зусиллями місцевих комуністів було здійснено очищення рад” [7, с. 124]. Контрольно-ревізійні комісії, які створювались під керівництвом партії виганяли куркулів з органів влади та арештовували їх [7, с. 126]. Велике значення мала діяльність інструкторів партійних та радянських органів які виявляли куркулів та добивались переобрання рад та виконкомів, виганяючи звітні куркулів [Там само с. 123]. Селяни, які давали більшість товарного хлібу, позбавлялись права обирати та бути обраними.

Процес виборів був досить формалізованим, особливо на селі. Там не проводилось заздалегідь висування кандидатів, їхнє обговорення та запропонованих ними програм. Перед початком виборів, інструктори, представники виборчих комісій,

або голови ревкомів виступали перед селянами із промовами та висували кандидатури. Із числа кандидатів шляхом відкритого голосування обиралась сільрада [Там само с. 60]. В окремих селах збори не проводились зовсім, як це було в 5 волостях Чугуївського та 6 волостях Куп'янського повітів [9, фр. 203, оп. 1, спр. 327, арк. 49].

Серед комуністів була навіть думка зовсім не проводити вибори в селах, а просто виділити виконкоми з комнезамів, попередньо очистив їх від середняків та куркулів [9, ф. 1, оп. 1, спр. 44, арк. 69].

Таким чином, відразу після революції більшовики получили владу, усіма доступними засобами підкорювали процес виборів у ради своєму впливові, практично відсторонивши від рад усіх, хто міг скласти їм конкуренцію. Це відсторонення проходило неправовими, недемократичними методами, часто використовуючи різні механізми та тиск на суперників. З рад уже в перші роки Радянської влади практично були витиснені всі політичні сили, які могли скласти конкуренцію більшовикам. Це сприяло тому що ради стали слухняним інструментом у руках партії. Комуністична партія, витиснувши з Рад своїх конкурентів стала монополюю визначати державну політику.

Список використаних джерел

1. Бабій Б. М. Місцеві органи державної влади Української РСР у 1917–1920 рр. – К., 1956.
2. Духопельников В. М. Деятельность советов Харьковщины в восстановительный период 1921–1925 гг. Дисс. ... канд. истор. наук. – Харьков: ХГУ, 1979.
3. Комуніст. Орган ЦК КПУ та Харківського губкому.
4. Наумов С. А. Советское строительство на Левобережной Украине в период Гражданской войны 1919 г. Дисс. ... канд. истор. наук. – Харьков: ХНУ, 1986.
5. Резолюції Всеукраїнських з'їздів Рад. – Х., 1932.
6. Рибалка І. К. Відновлення Радянської влади на Україні 1918–1919 рр. – Х.: Облвидав, 1957. – 295 с.
7. Тимошенко М. В. Радянське будівництво в Українському селі на останньому етапі Громадянської війни кінець 1919–20 років. Дис. ... канд. истор. наук. – Харків: ХДУ, 1968.
8. Усенко Б. І. Україна в роки НЕПу: доля курсу на революційну законність. – Х., 1995.
9. Державний архів Харківської області.

References

1. Babij B. M. Miscevi organy derzhavnoi' vldy Ukrain's'koi' RSR u 1917–1920 rr. – K., 1956.
2. Duhopel'nikov V. M. Dejatel'nost' sovetov Har'kovshiny v vosstanovitel'nyj period 1921–1925 gg. Diss. ... kand. istor. nauk. – Har'kov: HGU, 1979.
3. Komunist. Organ CK KPU ta Harkivs'kogo gubkomu.
4. Naumov S. A. Sovetskoe stroitel'stvo na Levoberezhnoj Ukraine v period Grazhdanskoj vojny 1919 g. Diss. ... kand. istor. nauk. – Har'kov: HNU, 1986.
5. Rezoljucii' vseukrai'ns'kyh z'i'zd'iv Rad. – H., 1932.
6. Rybalka I. K. Vidnovlennja Radjans'koi' vldy na Ukrai'ni 1918–1919 rr. – H.: Oblvydav, 1957. – 295 s.
7. Tymoshenko M. V. Radjans'ke budivnyctvo v Ukrai'ns'komu seli na ostann'omu etapi Gromadjans'koi' vijny kinec' 1919–20 rokov. Dys. ... kand. istor. nauk. – Harkiv: HDU, 1968.
8. Usenko B. I. Ukrai'na v roky NEPu: dolja kursu na revoljucijnu zakonnist'. – H., 1995.
9. Derzhavnyj arhiv Harkivs'koi' oblasti.

Redka S. I., (Ukraine, Kharkiv), redka5555@gmail.com

Elections in the councils of Kharkiv in the formation of a totalitarian regime

The article is based on the materials of Kharkiv region. It shows how, right after the revolution, the Communist Party controlled all stages of electoral process in councils, removing from participation anyone who could possibly compete. The

methods of such removal were illegal and undemocratic. Pressure on opponents was often used. Therefore the councils became an obedient tool in the hands of the Party. The Communist Party, extruding its opponents, started to determine public policy monopolistically.

Keywords: *Kharkiv region, control, electoral process.*

Редька С. И., (Україна, Харків), *redka5555@gmail.com*

Выборы в советы Харьковщины в условиях формирования тоталитарного режима

Статья написана на материалах харьковского региона. В ней показано как сразу после революции коммунистическая партия контролировала все этапы избирательного процесса в советы, практически отстранив от участия в них всех, кто мог составить им конкуренцию. Отстранение проходило неправыми, недемократическими методами, часто использовалось давление на соперников. Это способствовало тому, что советы стали послушным инструментом в руках партии. Коммунистическая партия, вытеснив из советов своих конкурентов, стала монополично определять государственную политику.

Ключевые слова: *советы, выборы, контроль, харьковский регион.*

* * *

УДК 323.173

Васильчук Є. О.

кандидат політичних наук, доцент кафедри історії України та суспільних дисциплін Черкаського державного технологічного університету (Україна, Черкаси), *asdr_ua@bk.ru*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКОГО ЕКСТРЕМІЗМУ

Проаналізовано теоретичні підходи до вивчення російського екстремізму. Зроблено висновок про те, що множинність науково-дослідних підходів зумовлюється тим, що екстремізм є одним із найбільш небезпечних і складно прогнозованих феноменів сучасності, здатним поширювати свій вплив на різні сфери суспільного життя, ставши вагомим чинником дестабілізації соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

Ключові слова: *російський екстремізм, теоретичні підходи, радикалізм, насильство*

Агресивна політика Російської Федерації зумовлюється бажанням упередити поступове перетворення її статусу від світового геополітичного гравця до регіональної держави, здатної лише опосередковано впливати на суспільно-політичну ситуацію в суміжних країнах. Імперсько-експансіоністські наміри російського політичного керівництва викликають потребу розроблення нових форм і методів реалізації геостратегічних та військово-політичних доктрин. Наразі спроби правлячих кіл Російської Федерації поширити і закріпити свій вплив на світовій арені відбуваються через застосування військової агресії. Вагомим складником цієї політики є актуалізація низки внутрішньополітичних дестабілізаційних чинників у країнах, що є потенційними об'єктами російських експансіоністських намірів.

Серед них одним із найбільш значущих є діяльність російських екстремістських угруповань, які за безпосередньої всебічної підтримки спеціальних служб і розвідувальних органів Російської Федерації сприяють розгортанню соціальних конфліктів у країнах-жертвах російської військової агресії, чим створюють реальну загрозу основам національної безпеки цих держав. У свою чергу, стримування Україною військової агресії на тлі суспільно-політичних та соціально-економічних катаклізмів зумовлює необхідність розроблення комплексу науково обґрунтованих превентивних і

репресивно-правових заходів, які б забезпечили локалізацію і нейтралізацію цих деструктивних впливів.

Стаття базується на аналізі наукових праць, що висвітлюють концептуальні засади дослідження російського екстремізму.

Метою статті є аналіз наявних теоретичних підходів до явища російського екстремізму.

Законом України “Про основи національної безпеки України” встановлено низку загроз національним інтересам держави, які підпадають під визначення екстремістських:

– посягання з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян;

– злочинна діяльність проти миру і безпеки людства;

– можливість незаконного ввезення до країни зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів;

– спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави;

– вияви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

– виникнення конфліктів у сфері міжетнічних та міжконфесійних відносин, радикалізація і вияви екстремізму в діяльності деяких об'єднань національних меншин та релігійних громад [10].

Отже, загрози екстремізму для національної безпеки держави виявляються в посяганнях на конституційний лад і територіальну цілісність країни, використанні неправових, насильницьких методів політичної боротьби, що становлять загрозу життю та здоров'ю громадян, сприяють ескалації соціально-політичного напруження в державі тощо. Значною обставиною, що зумовлює появу і поширення екстремізму, є біфуркаційність соціальних трансформацій в Україні, що характеризується збільшенням майнової диференціації населення, посиленням політичної поляризації суспільства, наростанням соціальних антагонізмів та екзальтації протестних настроїв, нерозвиненістю демократичних і громадянських інституцій тощо.

У сучасній науковій літературі відзначається вкрай нестійкий і нестабільний характер виявів екстремізму як форми суспільно небезпечної діяльності. На жаль, російський екстремізм як різновид цієї соціально-деструктивної практики, незважаючи на його вагомий дестабілізаційний потенціал, і досі не став повноцінним об'єктом наукових пошуків сучасних авторів. Через це, попри певну кількість наукових праць, присвячених дослідженню сутності російського екстремізму, єдиної думки в науково-експертному середовищі щодо нього не сформовано. Значною мірою це пояснюється недооцінюванням сучасними дослідниками потенційних і реальних можливостей суб'єктів російського екстремізму як інструменту дестабілізації суспільно-політичної ситуації в державі або її окремих регіонах.

Обумовлена зазначеною обставиною схильність переважної більшості авторів до виключно описових